

Людомир Філоненко

ТРИУМФ «ГУЦУЛКИ КСЕНЬ» ЯРОСЛАВА БАРНИЧА У ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Яскравим представником української музичної культури ХХ століття є Ярослав Барнич (1896–1967), який все своє життя присвятив служінню мистецтву та рідній культурі. Творча постать митця вражає своєю неординарністю і глибиною, адже він був не тільки видатним композитором та педагогом, а й талановитим диригентом і музично-громадським діячем. На сьогодні його життя і творчість ще недостатньо вивчені й маловідомі широкому загалу. Оскільки більшість його композицій було знищено, а окремі, такі як «Гуцулка Ксеня», привласнені іншим автором.

Музикознавці, театрознавці та краєзнавці розпочали досліджувати творчий доробок Ярослава Барнич. Відомості про композитора подані у працях Осипа Гайського, Петра Медведика, Степана Пушика, Валер'яна Ревуцького, Степана Стельмашука, Людомира Філоненка, Ореста Яцківа та інших.

«Гуцулка Ксеня» – оперета на 3 дії Ярослава Барнич була написана в 1938 році (лібрето і музика автора, тексти до пісень написав професор гімназії з Коломиї Д. Николишин, лейтмотивом тут використано однойменну пісню-танго). Події відбуваються в 1936 році (1 дія – в оселі «Говерля» у Ворохті, 2 дія – в Яремчі під залізничним акведуком, 3 дія – в готелі «Гостиниця» у Львові).

Поставлена оперета в 1939 році (м. Делятин) театром ім. Івана Котляревського під керівництвом Володимира Блавацького. Цікаво, що прем'єра оперети мала відбутися в Косові, але як свідчить сам В. Блавацький у своїх спогадах, польський староста не дозволив ставити її, бо «... гуцули це польське /?!/ плем'я і їх невільно показувати на підмостках українського театру» (Див.: Ревуцький В. В орбіті світового театру. – Київ – Харків – Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 1995. – С. 163).

Не допомогли навіть такі факти, що «Гуцулка Ксеня» пройшла цензуру й Володимир Блавацький сам просив у сприянні постановки її у відомого польського режисера, директора Варшавського «Народного театру» п. Зельверовича, який відпочивав у цей час на курорті в Косові.

Позитивно оцінили оперету провідні музиканти і критики – В. Барвінський, Н. Нижанківський, О. Боднарівич, А. Рудницький та ін. Вони вважали Ярослава Барнича за першого українського композитора, який «сюжети й музику до оперет брав із нашого життя, вбираючи їх у європейські рамки» (Див.: Барнич Я. З автобіографії // Визвольний шлях. – Лондон, 1975, – Кн. 4, – С. 488). Окремі ж з критиків назвали Ярослава Барнича українським Легаром.

На жаль, з приходом радянської влади у 1939 році всі оперети Я. Барнича були заборонені, в тому числі й славна «Гуцулка Ксеня», адже була пронизана патріотично-національними ідеями, дотепним і гострим гумором.

Під час війни клавір, партитуру і лібрето оперети було втрачено і відтворено лише в США. Так, у 1950-1956 роках в містах Канади і США з успіхом йшли поновлені оперети Ярослава Барнича «Шаріка» і «Гуцулка Ксеня». Остання – понад десять разів. Згодом «Гуцулку Ксеню» офільмовано і показано в усіх українських осередках Північної Америки (прем'єра фільму відбулася 22 січня 1956 року).

А в СРСР на творчу спадщину Я. Барнича було накладено табу й годі було сподіватися на постановку й виконання його оперет. І лише в середині 90-х років, коли Україна виборола незалежність, донька композитора п. Ірина Барнич-Дубас змогла передати лібрето і клавіри оперет «Шаріка» і «Гуцулка Ксеня» на Батьківщину Ярослава Барнича. А згодом народний артист України, Лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка Федір Стригун поставив на сцені Львівського драматичного театру імені Марії Заньковецької оперету «Шаріка», прем'єра якої з великим успіхом відбулася 25 листопада 1995 року у Львові. Це надихнуло колектив й уже, 26 липня 1997 року зі ще більшим успіхом було поставлено знамениту «Гуцулку Ксеню», яка і донині «йде на аншлазі» і поряд з шедеврами світового мистецтва «Мадам Боварі», «Марусею Чурай», «Медесю», «Наталкою Полтавкою», «Ромео і Джульєттою» та ін. займає гідне й постійне місце в репертуарній афіші «заньківчан».

У минулому 2016 році відбулося відзначення 120-річчя від дня народження Ярослава Барнича, автора хорових і симфонічних полотен, дитячих п'єс для фортепіано, відомих шлягерів й знаменитої пісні-танго «Гуцулка Ксеня».

30 вересня 2016 року гідно вшанували митця в селі Балинцях, де відбувся молебень й святочні урочистості біля пропам'ятної таблиці, відкритої ще у 1996 році. На наступний день, 1 жовтня 2016 року, в Івано-Франківську народний артист України Ростислав Держипільський розпочав новий сезон із своєю талановитою театральною трупю оперетою «Шаріка», яка була інтерпретована оригінально й по-новому. А у Львові 8 жовтня 2016 року народний артист України Федір Стригун

презентував 99 театральний сезон Львівського Національного Академічного музично-драматичного театру імені Марії Заньковецької знаменитою оперетою «Гуцулка Ксеня». 2 жовтня 2016 року у Снятині відбулась урочиста академія й святковий концерт, присвячені ювілею Ярослава Барнича.

У 2017 році ми відзначаємо 50-річчя від дня пам'яті композитора. Так, у Дрогобичі 4 квітня був презентований навчально-методичний посібник «Ярослав Барнич. Вибрані твори» (упор. Людомир Філоненко), до якого ввійшло 27 творів (відзначимо, що на нинішній день видруковано 37 композицій митця, а віднайдено вже понад 70).

16 липня 2017 року в Ужгороді режисером Василем Марюхничем було поставлено оперету «Шаріка», нагадаємо, що Ярослав Барнич 1925–1926 року досить продуктивно працював у цьому місті в театрі товариства «Просвіта».

За 25 років ренесансу творчої спадщини Ярослава Барнича було названо вулиці у Коломиї, Івано-Франківську і Балинцях, де згодом буде побудовано пам'ятник митцеві, а вулиця і сільський будинок культури вже носить його ім'я, завдяки місцевій владі і Василю Міщенку.

У Снятині 2011 року за ініціативи композитора, поета й музично-просвітницького діяча Петра Коржа було створено Асоціацію митців Покуття імені Ярослава Барнича. А 21 травня 2017 року у селі Джурові Снятинського району було освячено пропам'ятну таблицю й відкрито школу мистецтв імені Ярослава Барнича. На нинішній день знамениті оперети композитора «Гуцулка Ксеня» і «Шаріка» з успіхом були поставлені у Львові, Луцьку, Тернополі, Дрогобичі, Лондоні, Варшаві, Філадельфії, Чикаго та інших містах світу.

17 вересня 2017 року оперета «Гуцулка Ксеня» помандрувала за річку Збруч, адже молодий і талановитий митець з села Балинці Олександр Драган, земляк Ярослава Барнича, поставив цей шедевр у Хмельницькій обласній філармонії, де він є директором і художнім керівником.

Актори разом із земляками Ярослава Барнича з Балинець

Отже, 79-й концертний сезон Хмельницької обласної філармонії відкрили масштабною прем'єрою Барничівського шедевр і подоляни змогли оглянути й прослухати оперету «Гуцулку Ксеню». Відзначимо, що головний диригент й постановник Олександр Драган досить майстерно написав партитуру, скрупульозно дотримуючись авторського тексту. Важливим моментом стало й те, що він залишив у ній цимбали, які своїм своєрідним колоритом й тембральним багатством створювали досить оригінальне звучання (адже нині, як правило, такі інструменти сучасні диригенти замінюють електричним фортепіано). На нашу думку, це один з найкращих варіантів прочитання авторського нотного тексту.

Додамо, що Олександр Драган народився 3 травня 1981 року на Батьківщині Ярослава Барнича біля Коломиї. Навчався в музично-педагогічному училищі в Коломиї. Закінчив два факультети Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка, а саме диригентсько-хоровий та оперно-симфонічний, аспірантуру. Захистив кандидатську дисертацію, присвячену творчості видатного українського музиканта, диригента Ярослава Воцака (науковий керівник доктор мистецтвознавства, професор Любов Кияновська).

Від 2008 року Олександр Драган є художнім керівником і головним диригентом камерного оркестру Хмельницької обласної філармонії, а з 2009 року працює директором цього закладу.

Олександр Драган тримає в руках цитру Ярослава Барнича, на якій було створено оперету

Колоритна музика з елементами коломийок, легкий сюжет і веселі діалоги вперше ожили на хмельницькій сцені. Постановка відомої оперети «Гуцулка Ксеня» написана у стилі українського танго у 1938 році за мотивами однойменної пісні.

За сюжетом, до Ворохти у 1939 році приїжджають зі США українські емігранти, для того, щоб знайти для молодого хлопця наречену в Карпатах. Проте їх наміри не такі й прозорі. Дід заповідав йому мільйон доларів, але з умовою, що він повинен собі знайти на історичній батьківщині «свідому українку».

Хмельничани насолодилися оригінальною постановкою оперети завдяки київській режисерці Богдані Латчук, симфонічному оркестру філармонії, хору і балету «Козаки Поділля», а також цілому сузір'ю блискучих солістів філармонії. Зокрема, роль Ксені зіграла лауреат міжнародних конкурсів Ольга Абакумова, бізнесмена з Нью-Йорку Майкла Деделюка змалював Степан Дробіт, молодого Яра – Андрій Юрченко, запальну Мері – Марина Кришната, сміливого Семена – Олексій Блашук, простої й ніжної Марічки – Катерина Дробіт.

В центрі – виконавиця Гуцулки Ксені Ольга Абакумова

Окремо добре слово хочемо сказати на адресу Хору і Балету Академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля» (художній керівник народний артист України Микола Балема), які з великим естетичним смаком доповнювали динамізм фактично всіх сцен – чи це витончений делікатний вальс, запальна, але не вульгарна коломийка, або ж енергійний аркан.

Запальний аркан у виконанні Академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля»

Можемо наголосити, що режисеру-постановнику Богдані Латчук й диригенту-постановнику Олександрю Драгану вдалося зі смаком підібрати акторів-співаків, про що в своєму інтерв'ю й наголосив митець.

Хочемо запропонувати деякі міркування диригента-постановника, режисера й акторів з приводу роботи над твором неординарного митця з Покуття перед прем'єрою:

Олександр Драган:

– Ярослав Барнич – мій земляк, оскільки я народжений в тому ж селі де й він. У студентські роки, під час навчання у Львові, ми завжди з задоволенням відвідували цю оперету в театрі імені Марії Заньковецької, але там вона поставлена як драматична вистава. А мене зацікавив музичний матеріал. Я мав щастя познайомитися з Людомиром Філоненком – дослідником творчості Ярослава Барнича, професором Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Він надав мені чимало цікавих матеріалів і про композитора, і про оперету, а також про її виконання у різні роки. І ми зрозуміли, що твір потребує переродження і нового дихання. Ми, разом з колегами й друзями з Хмельницької філармонії зробили редакцію рукопису партитури Ярослава Барнича, яку нам подарував пан Людомир через спадкоємців композитора з Америки. Власне оперета буде виконуватися у тій же ж версії, в тому варіанті, який здійснив сам автор.

Ольга Абакумова:

Дівчина – гуцулка Ксеня – в опереті уособлює душу Карпат. Миле дівча, чисте. Вона ввібрала в себе все-все прекрасне, що можна почерпнути у цьому мальовничому краю, всі гуцульські традиції, всю красу. В неї всі закохані. Для мене вона стала уособленням чистоти і духу всього гуцульського краю.

Олександр Драган:

Музика Я. Барнича надзвичайно цікава і вдало поєднує міські мотиви й жанри музикування, які того часу були популярні у Львові, Станіславі чи у Європі з народним фольклором. Особливо вдало Ярослав Барнич використовує гуцульський, покутський фольклор, багато жанрових танцювальних мотивів, цікавою є його оркестровка, інтерпретація і в цілому музичний матеріал.

Ми виконуємо оркестрову версію Ярослава Барнича не аранжовану для складів музично-драматичних театрів, ми граємо повноцінну музику, яку написав композитор. До сьогодні оперета ставилася в театрах, де переважно всі ролі виконують талановиті драматичні актори і вся увага звернена на колізії розвитку сюжету та акторську гру, а музичний матеріал, за нашими спостереженнями, відійшов на другий план. У нас, якби там не було, основні ролі інтерпретують професійні співаки: Степан Дробіт (Майкл Деделюк), Ольга Абакумова (Гуцулка Ксеня), Віктор Гаврилюк (Іван Синиця) – випускники консерваторій, професійні вокалісти, тому я впевнений, що музичний матеріал буде поданий на найвищому рівні. Так же ж майстерно наші виконавці підходять до драматичних сцен та акторської гри, можливо, десь бракує знань чи навиків, але їхнє бажання це компенсує і режисер (Богдана Латчук), цікаво і натхненно працюючи з акторами, вдало надає їм можливість повноцінно розкритися. Вважаю, що результат того вартий.

Ольга Абакумова:

У опереті, коли пан Синиця мені розповідає, що є спадок, і він (Яро) одружиться з тобою, я його запитую, чи для того, щоб він отримав свої доляри, я маю вийти за нього заміж? І одразу відповідаю: «Ні, цього ніколи не буде. Виходить – приїхали, гроші заплатили, вийшла заміж». Звичайно, потім, герої знайомляться, пізнають один одного, цікаво проводять час (за лібрето оперети), і між ними зароджується чисте, світле, безкорисливе кохання. Яро, американський наречений, під впливом Ксені перероджується, вона його змінює.

Я не особливо знайома з усіма традиціями гуцульського краю, з їхніми обрядами, життям – а це є своєрідна родзинка твору, яку треба переконливо передати й відтворити. За час навчання в консерваторії я співала не один твір представника цього краю, зокрема, Анатолія Кос-Анатольського. В його творах яскраво присутні гуцульські ритми, синкопи, і це мені дуже допомогло в роботі над партією гуцулки Ксені, адже тут є своєрідні фольклорні знахідки, переклички, відголоски й в цілому фантастичний гуцульський фольклор.

Богдана Латчук:

– Починаючи роботу над оперетою, ми усвідомлювали, що маємо створити художній образ вистави, його символ, і нам це вдалося. Образ був віднайдений – це український символ-віночок, те, що нас усіх об'єднує, наше родинне коло (очевидно це було задумано і самим автором). І в це коло хочуть потрапити приїжджі американці, і не даремно вони їдуть за українками, тому що щось таке особливе є в нашій нації, про що відгукується увесь світ. Українки – найкрасивіші і найрозумніші, вони талановиті. Тому концептуальним у виставі є намір об'єднання українців у нашому колі, вміння втриматися в ньому, не втікати десь в Америку. Нехай вони до нас приїжджають. Ми мусимо творити на нашій землі, вона найкраща, адже ми тут народилися.

Степан Дробіт:

– Над образом Яро важко працювати, тому що треба навчитися говорити по-американськи, наче ти приїхав з Америки і прожив там роки. Це перша проблема. Друга проблема це те, що у моєму відносно молодому віці потрібно виконувати роль чоловіка, якому приблизно шістьдесят років. Очевидно, треба буде гримуватися. Але ми дотримуємося версії, що в Америці досить хороший клімат, хороша медицина, і всі мешканці гарно збереглися і в старшому віці. Американському акценту вчився, слухаючи розмови представників української діаспори.

Олександр Драган:

– В опереті чимало інтриг, переплетінь духовних станів людей, як простих гуцулів, так і багатьох американців, людей з іншого світу, які хочуть показати свою надмірну вагомість, хочуть відчутти більшу повагу до себе, але в той же час деякі з них – молода пані з Америки – мають українське коріння. Мері (Марія Клишната) вражає своєю простотою, безпосередністю, їй подобаються гуцули, хлопці-опришки і абсолютно все. Після урбаністики Нью-Йорка і міських тягарів це виглядає очевидним. Тому тут переплетінь долі, почуттів, стосунків між людьми багато, оперета насичена масовими сценами. Тут присутній постійний калейдоскоп героїв та взаємовідносин між ними і завдяки цьому, твір набуває динамічного темпоритму.

Богдана Латчук:

– Насправді в кожному з героїв нашої вистави є частинка мене як режисера, тому що кожен з них має зерно, яке я посадила і, маю надію, що воно дасть добрий ужинок під час прем'єри. Кожен герой має свою історію, цілі і харизму. Виконавцям важко, вони мусять перевтілюватися, і зазвичай вони грають не самих себе, а кардинально інших людей.

Степан Дробіт:

– Цей сюжет не є банальний, він показує, що українці вміють і вміли веселитися. Оперета була написана в 1938 році, а поставлена 1939-го. Уже було відчутно подихи війни, проте сюжет написаний актуально, він веселий, оригінальний і спрямований на те, щоб хоч трохи відволікти публіку від важких думок, розважити її.

Богдана Латчук:

– Ніколи не буває все просто і легко, мають бути якісь перепони, людина мусить отримати відчуття певних переживань. Образ Яро виписаний так, щоб зобразити зміни в людині, які відбуваються під впливом рідної землі і палкого кохання: «Я приїхав, я – прагматик, я люблю багато дівчат, але... я змінився, тому що я зустрів її», – усе так, як буває тепер і в нашому житті.

Головний герой, розповідаючи про своє переродження, каже, що він мав дві душі, а тепер має одну, і це – Ксеня: «Я залишаюся тут тільки з тобою, і мені нічого не потрібно».

Андрій Юрченко:

– Це була моя перша головна роль, і хотілося якомога краще показати себе, свої вміння, навички, свою акторську гру. Донести все те, що задумав автор у своєму творі, і все це звернути до глядача. Маю надію, що все вдалося.

Степан Дробіт:

– Оперета буде цікава, передусім, новизною.

Олександр Драган:

– Що стосується пісні «Гуцулка Ксеня», то мотив цього знаменитого танго декілька раз проходить в опереті і з'являється в найбільш кульмінаційних місцях твору, тож ми стверджуємо, що автором як пісні-танго, так і однойменної оперети є Ярослав Барнич.

Отже, можемо констатувати, що слова Олександра Драгана, Богдани Латчук і їхніх побратимів були підтвержені чудовою музикою Ярослава Барнича, талановитою грою акторів й запальними танцями гурту «Козаки Поділля». Прем'єрна постановка «Гуцулки Ксені» на хмельницькій сцені стала тріумфальною.

